

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามี่และภรรยาในวิทยานิพนธ์นี้ เป็นการศึกษาถึงความสอดคล้องของคำตอบ 2 แบบคือ 1) คำตอบที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งได้แก่ ความเห็นเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความต้องการบุตรเพิ่มและจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม และ 2) คำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงหรือคุณลักษณะบางประการของคู่สมรสซึ่งได้แก่จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ การเคยใช้การวางแผนครอบครัว การรายงานปีเกิดของภรรยา อาชีพของภรรยาและอาชีพของสามี่ เป็นต้น การศึกษานี้วิเคราะห์ระดับและแบบแผนความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าว ตามคุณลักษณะของคู่สมรส เช่นระยะเวลาสมรส การศึกษาของคู่สมรส มาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัว ภาค และการปรากฏตัวของบุคคลที่สามขณะสัมภาษณ์โดยแยกศึกษาตามเขตที่อาศัยคือ เขตเมืองและเขตชนบท การศึกษานี้ใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย ปีพ.ศ. 2518 ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีคู่สมรสตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด 2,359 คู่ เป็นคู่สมรสในเขตเมือง 291 คู่ และในเขตชนบท 2,068 คู่โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

1 เพื่อศึกษาถึงระดับความสอดคล้องของคำตอบทั้งที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของคู่สมรส กล่าวคือในเรื่องที่เกี่ยวกับทัศนคติจะศึกษาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความต้องการบุตรเพิ่ม จำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม ส่วนคำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงจะพิจารณาคำตอบเรื่องการเคยใช้การวางแผนครอบครัว จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ ปีเกิดของภรรยา อาชีพของภรรยา อาชีพของสามี่

2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทาง เศรษฐกิจ สังคมและประชากรของคู่สมรสที่มีอิทธิพลต่อคำตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องต่าง ๆ

ส่วนแรกของการวิจัยจะแสดงถึงระดับความสอดคล้องโดยทั่วไปของคำตอบระหว่างสามี่และภรรยาในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น โดยใช้ร้อยละของคู่สมรสที่ให้คำตอบตรงกัน อัตราส่วนความน่าเชื่อถือและดัชนีความแตกต่าง เป็นมาตรการในการวัดระดับความสอดคล้องของคำตอบ

ส่วนที่สองจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องต่าง ๆ ของคู่สมรส และนำเสนอในรูปแบบของตารางไขว้และการวิเคราะห์การจำแนกพบ

ผลการศึกษาค่าความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามี่และภรรยาในเรื่องต่าง ๆ พอสรุปได้

ดังนี้คือ

1. คู่สมรสให้คำตอบในเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริงสอดคล้องกันมากกว่าในเรื่องที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ กล่าวคือในเรื่องจำนวนบุตรที่สามี่ขี้ตอบ ร้อยละ 94.6 ของคู่สมรสให้คำตอบตรงกัน อัตราส่วนความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 และค่าดัชนีความแตกต่างเพียงร้อยละ 0.8 เรื่องการเคยใช้การทำหมันหญิง ร้อยละ 96.8 ของคู่สมรสที่ให้คำตอบตรงกัน อัตราส่วนความน่าเชื่อถือร้อยละ 76.9 และดัชนีความแตกต่างร้อยละ 0.2 และในเรื่องปีเกิดของภรรยา คู่สมรสให้คำตอบตรงกัน ร้อยละ 71.6 อัตราส่วนความน่าเชื่อถือร้อยละ 87.9 ดัชนีความแตกต่างร้อยละ 6.8 ส่วนการรายงานเรื่องอาชีพพบว่า คู่สมรสรายงานอาชีพของสามี่ได้สอดคล้องกันมากกว่าการรายงานอาชีพของภรรยา คือ ร้อยละ 84.1 เปรียบเทียบกับร้อยละ 67.6 ผลการวิจัยชี้แนะว่า ภรรยา น่าจะมีการรายงานคำตอบในเรื่องข้อเท็จจริงบางเรื่องได้ดีกว่าสามี่

ส่วนที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติพบว่า ในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความต้องการบุตรเพิ่ม และจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม คู่สมรสให้คำตอบสอดคล้องกัน ร้อยละ 40, 81.7 และ 68.4 ตามลำดับ ผลการวิจัยชี้แนะว่า มีความแตกต่างของความคิดเห็นทัศนคติระหว่างสามี่และภรรยาเกี่ยวกับเรื่องการมีบุตร ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ อย่างไรก็ตามระดับความสอดคล้องที่ค่อนข้างต่ำของคำตอบที่เป็นทัศนคติชี้แนะว่า การศึกษาวิจัยทางประชากรศาสตร์โดยเฉพาะเรื่องที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ ควรที่จะพิจารณาคำตอบของทั้งสามี่และภรรยา ส่วนในการเก็บข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อาจเป็นไปได้ที่จะถามจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง แต่การสัมภาษณ์จากภรรยาถึงข้อมูลของตนเองและของสามี่ อาจจะได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือกว่าการสัมภาษณ์ถึงข้อมูลตนเองและของภรรยา

2. การศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องที่เป็นทัศนคติและข้อเท็จจริงของคู่สมรสพบว่า

ก) ปัจจัยระยะเวลาสมรส มีอิทธิพลในทางลบต่อการตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการทั้งในระดับประเทศและเขตชนบท ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน กล่าวคือ คู่สมรสที่มีระยะเวลาสมรสสั้นกลับให้คำตอบสอดคล้องกันมากกว่าคู่สมรสที่มีระยะเวลาสมรสนาน ผลการวิจัยนี้อาจอธิบายได้ว่า เนื่องจากคู่สมรสที่มีระยะเวลาสมรสสั้นมักมีอายุน้อยและยังสามารถควบคุมการมีบุตรให้เป็นไปตามความต้องการและอาจมีการปรึกษากันถึงขนาดครอบครัวที่ต้องการระหว่างสามี่และภรรยา จึงนำไปสู่คำตอบที่สอดคล้องกันมากกว่า ส่วนคู่สมรสที่สมรสกันมานาน ซึ่งมักจะมีอายุมากและมีจำนวนบุตรที่มียุติแล้ว อาจจะไม่สนใจที่จะปรึกษากันถึงขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความแตกต่างของความ

คิดเห็นระหว่างสามี่และภรรยาเกี่ยวกับขนาดครอบครัวที่ต้องการในกลุ่มที่สมรสกันมานานจึงอาจเป็นความแตกต่างที่แท้จริง อย่างไรก็ตามการวิจัยพบว่า ปัจจัยระยะเวลาสมรสมีอิทธิพลในทางบวกต่อการตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องความต้องการบุตรเพิ่ม และจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท

ส่วนความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงพบว่า ระยะเวลาสมรสมีความสัมพันธ์ในทางลบกับความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องการเคยใช้การวางแผนครอบครัวและการเคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด แต่กลุ่มที่มีระยะเวลาสมรสต่างกันไม่มีความแตกต่างกันมากนักในเรื่องการเคยใช้การวางแผนครอบครัวและการเคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด และระยะเวลาสมรสมีอิทธิพลในทางบวกต่อการตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องปีเกิดของภรรยา อาชีพของภรรยา ส่วนในเรื่องอาชีพของสามี่ พบว่าทั้งในระดับประเทศและเขตชนบท ระยะเวลาสมรสไม่มีความสำคัญต่อความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องอาชีพของสามี่

ข) ปัจจัยการศึกษาของคู่สมรสมีอิทธิพลในทางบวกต่อการตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการ ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท แต่การศึกษาของคู่สมรสไม่มีผลต่อระดับความสอดคล้องในเรื่องความต้องการบุตรเพิ่ม และจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่มเฉพาะในเขตเมืองและการศึกษาของคู่สมรสกลับมีอิทธิพลในทางลบต่อคำตอบที่สอดคล้องในเรื่องจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่มทั้งในระดับประเทศและเขตชนบท

ส่วนคำตอบที่เป็นข้อเท็จจริง พบว่าแม้การศึกษาจะแสดงความสัมพันธ์ในทางลบต่อการตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริงที่ศึกษาในทุกเรื่องแต่ปัจจัยการศึกษาไม่มีความสำคัญต่อการตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องข้อเท็จจริงของคู่สมรส กล่าวคือ ระดับความสอดคล้องของคำตอบไม่แตกต่างกันมากตามกลุ่มการศึกษาของคู่สมรส

ค) ปัจจัยมาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัว มีอิทธิพลในทางบวกต่อคำตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการในระดับประเทศและเขตชนบท แต่มีอิทธิพลในทางลบสำหรับในเขตเมือง ความแตกต่างของระดับความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความต้องการบุตรเพิ่มและจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม ระหว่างกลุ่มมาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัวต่าง ๆ กันมีน้อย แต่ความสัมพันธ์เป็นไปตามสมมุติฐาน

ในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง พบว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัว มีผลในทางลบต่อการตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องการศึกษา และไม่มีความแตกต่างกันของคำตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องการเคยใช้การวางแผนครอบครัวและปีเกิดของภรรยาทั้งในระดับประเทศและเขตชนบท

ง) ความแตกต่างของระดับความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาตามภาคพบว่าคำตอบเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความต้องการบุตรเพิ่ม จำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม ซึ่งเรื่องเหล่านี้เป็นความคิดเห็นหรือทัศนคติ พบว่าคู่สมรสในภาคเหนือให้คำตอบสอดคล้องในเรื่องที่เป็นความคิดเห็นหรือทัศนคติสูงสุด และคู่สมรสในภาคกลางให้คำตอบสอดคล้องกันต่ำสุดในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการและคู่สมรสในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้คำตอบสอดคล้องกันต่ำสุดในเรื่องความต้องการบุตรเพิ่มและเรื่องจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม ความแตกต่างระหว่างภาคในเรื่องที่เป็นทัศนคติดังกล่าวชี้แนะว่าคู่สมรสในภาคเหนือน่าจะสนใจเรื่องการมีบุตร และมีการปรึกษากันในเรื่องนี้มากกว่าคู่สมรสในภาคอื่น ๆ ดังนั้นในการศึกษาวิจัยเฉพาะกรณีในเรื่องที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ใน ภาคเหนืออาจจะสัมภาษณ์จากสามีหรือภรรยาคนหนึ่งคนใดก็ได้ ในขณะที่สำหรับภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรหลีกเลี่ยงการถามเรื่องที่เป็นทัศนคติจากคู่สมรสฝ่ายหนึ่งแทนอีกฝ่ายหนึ่ง

คำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงนั้น ผลการวิจัยที่พบไม่ชี้ชัดว่า คู่สมรสในภาคไหนจะมีระดับความสอดคล้องของคำตอบมากที่สุด เช่น เรื่องการเคยใช้การวางแผนครอบครัวพบว่าคู่สมรสในภาคเหนือให้คำตอบตรงกันมากที่สุด และภาคใต้ต่ำสุด ส่วนเรื่องการเคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด และปีเกิดของภรรยาพบว่าคู่สมรสในภาคใต้ให้คำตอบสอดคล้องกันมากที่สุด ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำสุด ส่วนในเรื่องอาชีพของภรรยาหรืออาชีพของสามีนั้น พบว่าคู่สมรสในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้คำตอบสอดคล้องกันมากที่สุด และคู่สมรสในภาคกลางให้คำตอบสอดคล้องกันต่ำสุด การที่คู่สมรสในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้คำตอบสอดคล้องกันสูงสุดในเรื่องอาชีพของสามีและอาชีพของภรยานั้น อาจจะเนื่องมาจากว่าในภาคดังกล่าวมีความแตกต่างเรื่องอาชีพน้อย ทำให้โอกาสที่คำตอบจะตรงกันมีสูงกว่า

จ) การปรากฏตัวของบุคคลที่สามขณะสัมภาษณ์ภรรยาในเรื่องการเคยใช้การวางแผนครอบครัว การใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด ปีเกิดของภรรยา พบว่าการปรากฏตัวของบุคคลที่สามขณะสัมภาษณ์มีผลต่อความแตกต่างของคำตอบ กล่าวคือ ถ้าสามีปรากฏตัวอยู่ด้วยขณะสัมภาษณ์ภรรยา คู่สมรสให้คำตอบเรื่องการเคยใช้การวางแผนครอบครัว การใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดและปีเกิดของภรรยาสอดคล้องกันมากที่สุด แต่ในเขตเมืองกลับพบว่า ถ้าไม่มีบุคคลอื่นปรากฏตัวอยู่ด้วยขณะสัมภาษณ์คู่สมรสให้คำตอบเรื่องการเคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดสอดคล้องกันมากที่สุด และในระดับประเทศและเขตชนบท พบว่าถ้าบุคคลอื่นปรากฏตัวอยู่ด้วยคู่สมรสให้คำตอบเรื่องปีเกิดของภรรยาสอดคล้องกันมากที่สุด และถ้าสามีปรากฏอยู่ด้วยคำตอบในเรื่องปีเกิดของภรรยาสอดคล้องกันต่ำสุด

จ) การศึกษาวิเคราะห์การจำแนกหมู่เรื่องความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์ พบว่าเมื่อมีการควบคุมปัจจัยอื่น ๆ ในสมการแล้ว ปัจจัยต่าง ๆ ที่ศึกษาแต่ละปัจจัยคือระยะเวลาสมรส การศึกษาของคู่สมรส มาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัว ภาค ส่วนใหญ่จะไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องที่ศึกษา แม้ว่าปัจจัยบางปัจจัยจะมีผลในทางบวกต่อการตอบที่สอดคล้องกันของคู่สมรส ตามที่คาดหวังก็ตาม

ส่วนคำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงนั้นพบว่า ระยะเวลาสมรส การศึกษาของคู่สมรส มาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัว มีอิทธิพลในทางลบต่อการตอบที่ตรงกันในเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริง ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาสมรสกับความสอดคล้องของคำตอบเรื่องปีเกิดของภรรยา อาชีพของภรรยา และอาชีพของสามี กล่าวคือระยะเวลาสมรสมีผลในทางบวกต่อความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องปีเกิดของภรรยา อาชีพของภรรยาและอาชีพของสามี ความแตกต่างระหว่างภาค เมื่อมีการควบคุมปัจจัยอื่นในสมการ พบว่าลักษณะความแตกต่างระหว่างภาคเช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระดับสองตัวแปร และความสัมพันธ์ระหว่างการปรากฏตัวของบุคคลที่สามขณะสัมภาษณ์ภรรยากับความสอดคล้องในเรื่องการเคยใช้การวางแผนครอบครัว และการเคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด คือถ้าสามีปรากฏตัวอยู่ด้วยขณะสัมภาษณ์คำตอบจะสอดคล้องกันสูงสุดทั้งในเมืองและเขตชนบท

ข) เมื่อศึกษาระดับความสอดคล้องของคำตอบตามเขตที่อยู่อาศัย พบว่าคู่สมรสในเขตชนบทให้คำตอบสอดคล้องกันสูงกว่าในเขตเมืองในเกือบทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่มที่พบว่า คู่สมรสในเขตเมืองให้คำตอบสอดคล้องกันสูงกว่าในเขตชนบท แต่เมื่อพิจารณาทุกปัจจัยที่ศึกษารวมกัน (คือระยะเวลาสมรส การศึกษาของคู่สมรส มาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัว ภาค และการปรากฏตัวของบุคคลที่สามขณะสัมภาษณ์) สามารถอธิบายความผันแปรของความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่มได้มากที่สุดคือร้อยละ 14 ในเขตชนบทและร้อยละ 16 ในเขตเมือง และอธิบายได้น้อยที่สุดในเรื่องการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด กล่าวคือทุกปัจจัยสามารถอธิบายความผันแปรของความสอดคล้องของคำตอบเรื่องการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดได้ร้อยละ 1.5 และร้อยละ 5.3 ในเขตชนบทและเขตเมืองตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

1 เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าคู่สมรสให้คำตอบในเรื่องจำนวนบุตรที่พึงพอใจตรงกันถึงร้อยละ 95 ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปควรจะศึกษาความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องจำนวนบุตรเกิดรอด เพื่อเป็นแนวทางชี้แนะว่าการถามเกี่ยวกับจำนวนบุตรซึ่งเป็นข้อเท็จจริงอาจถามจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ หรือควรจะถามจากภรรยามากกว่าถามจากสามี

2 การวิจัยครั้งนี้จะหาข้อมูลที่เป็นทัศนคติของคู่สมรส เช่น ผลดีและผลเสียของการมีครอบครัวขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เรื่องความคิดที่จะทำหมัน หรือการใช้การวางแผนครอบครัว การขาดข้อมูลทำให้การวิจัยครั้งนี้ขาดเนื้อหาในบางส่วนที่เป็นความคิดเห็นของคู่สมรส ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาดังแนวจึงมุ่งหาภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศ

นอกจากนี้ การวิจัยครั้งนี้จะหาข้อมูลที่เป็นทัศนคติของคู่สมรส ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งแทน เช่น การถามทัศนคติเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการของสามีจากภรรยาและจากสามีเอง แล้วนำคำตอบดังกล่าวมาเปรียบเทียบกันเกี่ยวกับขนาดครอบครัวของสามีและของภรรยาเอง ดังนั้นในการศึกษานี้ ตัวอย่างเช่น ในการสัมภาษณ์ภรรยาจะถามว่า "ท่านคิดว่าสามีของท่านต้องการบุตรทั้งหมดกี่คน" และในการสัมภาษณ์สามีจะถามว่า "ท่านต้องการบุตรทั้งหมดกี่คน" เป็นต้น การเปรียบเทียบทัศนคติที่ถามแทนจากคู่สมรสกับทัศนคติที่ถามจากเจ้าตัวโดยตรง จะทำให้ทราบถึงความสอดคล้องของทัศนคติระหว่างสามีและภรรยาได้ดียิ่งขึ้น ผลการวิจัยชี้แนะว่า การใช้คำถามเดียวกันที่เป็นทัศนคติที่สัมภาษณ์จากภรรยา เมื่อนำมาเปรียบเทียบกัน ทำให้สามารถประเมินได้ว่า ไม่สามารถใช้อำนาจที่เป็นทัศนคติของสามีที่ถามจากภรรยาแทนการถามจากสามีเอง แต่การศึกษานี้ได้ศึกษาถึงความสอดคล้องของทัศนคติในเรื่องเดียวกันแต่เป็นถามถึงทัศนคติของแต่ละฝ่าย ซึ่งในเรื่องความคิดเห็นนั้นสามีและภรรยาอาจจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันได้

3 และจากการวิจัยครั้งนี้พบว่าไม่อาจสรุปได้ว่า ปัจจัยใดมีอิทธิพลต่อความสอดคล้องของคำตอบ เพราะฉะนั้นในการวิจัยในอนาคตควรมีการเก็บข้อมูลที่สามารุใช้เป็นตัวแปรอิสระที่คาดว่า จะมีผลต่อความสอดคล้องของคำตอบ เช่น การปรึกษากันระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องต่าง ๆ การปรากฏตัวของสามีขณะสัมภาษณ์ภรรยา หรือการปรากฏตัวของภรรยาขณะสัมภาษณ์สามี โดยเฉพาะขณะสัมภาษณ์เรื่องที่เป็นทัศนคติของคู่สมรส เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย